

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Історичний факультет

Кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗАХІДНИЙ СВІТ І УКРАЇНА

В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ

для студентів

галузь знань	03 Гуманітарні науки	
освітній рівень	другий (магістерський)	
освітня програма	Американістика і європейські студії	
спеціалізація	032 Історія та археологія	
вибірковий блок	Дослідницьке спрямування: Західна Європа та США в новий та новітній час	
вид дисципліни	вибіркова	
	Форма навчання	денна
	Навчальний рік	2021/2022
	Семестр	3
	Кількість кредитів ECTS	4
	Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
	Форма заключного контролю	іспит

Викладач: Машевський Олег Петрович, доктор історичних наук, професор кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн

Пролонговано: на 2022/2023 н.р. «05» 05 2022 р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» __ 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2021

Розробник: Машевський Олег Петрович, доктор історичних наук, професор кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри нової та
новітньої історії зарубіжних країн

 (Машевський О. П.)

Протокол № 12 від «26» травня 2021 р.

Схвалено науково-методичною комісією історичного факультету

Протокол «26» серпня 2021 року №7

Голова науково-методичної комісії (Терес Н. В.)

ВСТУП

1. Мета дисципліни – сформуванню у студентів системну уяву про основні етапи політики країн Західної Європи та США щодо України у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., щоб студенти набули навички самостійного вивчення першоджерел та роботи з науковою літературою з історії міжнародних відносин, навчились аналізувати складні проблеми міжнародних відносин, як у історичній ретроспективі, так і на сучасному етапі

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

Завдання :

- *знати* особливості підходів до «українського питання» західного політикуму від початку ХХ ст. до здобуття Україною незалежності в 1991 р.;
- *вміти* визначати результати та наслідки найважливіших подій західних країн до співпраці з Україною;
- *володіти елементарними навичками* роботи з навчальною літературою та джерелами.

3. Анотація навчальної дисципліни:

Ознайомлення з історіографією політики країн Західної Європи та США щодо України у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

З'ясування ролі України у перемозі СРСР та Об'єднаних Націй у Другій світовій війні, планів радянського керівництва підвищити міжнародний статус УРСР, надання Україні права на здійснення обмеженої зовнішньополітичної діяльності, формування МЗС УРСР та його повноважень, специфіки формування засобів загальносоюзного політичного контролю за цим, участі УРСР у повоєнному врегулюванні – підписанні мирних угод з союзниками Третього Рейху, з прикордонними з УРСР державами.

Висвітлення набуття суверенною Україною легітимного статусу учасника міжнародних відносин: акти сучасної української державності – Декларація «Про державний суверенітет» та Акт проголошення незалежності, їх підтвердження всеукраїнським референдумом 1 грудня 1991 р., перебігу дипломатичного визнання незалежної України: визнання «великими» державами, республіками колишнього СРСР та державами–сусідами України.

Характеристика основних етапів становлення та розвитку політики США, Канади, Франції, Великої Британії, Німеччини, Італії щодо України, співпраці між Європейським Союзом та Україною, впливу великих держав на Україну з вимогою відмовитись від ядерної зброї, безпекових, економічних та екологічних проблем, викликаних відмовою України від ядерної зброї.

Встановлення головних дійових осіб в історії політики країн Західної Європи та США щодо України у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Розкриття взаємовідносин міжнародних організацій з Україною: відносини НАТО з Україною в контексті української та європейської безпеки, Україна у європейських міжнародних структурах, політика міжнародних фінансових структур щодо України.

Розглянути роль української діаспори в країнах Заходу у становленні двосторонніх відносин між Україною та західними країнами, її вплив на визнання незалежності України, розвиток програм співпраці та допомоги Україні.

4. Завдання (навчальні цілі): полягають у формуванні в студентів цілісної системи знань про історію політики країн Західної Європи та США щодо України у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. У результаті вивчення дисципліни студент повинен *засвоїти* елементи

науково-дослідної роботи, *вміти* визначати вплив політики держав Західної Європи та США щодо України, як на загальні тенденції міжнародних відносин, так і внутрішній розвиток України та сусідніх з нею держав на сучасному етапі; застосовувати на практиці конкретні дані, отримані в результаті вивчення джерел; робити наукові доповіді з проблематики курсу.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	<i>Знати</i> термінологічно-понятійний апарат, українську та закордонну історіографію, що стосується відносин західних країн з Україною у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.	<i>Лекція</i>	<i>Контрольна робота 1 (тест)</i>	3%
1.2	<i>Знати</i> періодизацію історії політики країн Заходу щодо України у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.	<i>Лекція</i>	<i>Контрольна робота 2 (тест)</i>	3%
1.3	<i>Знати</i> зміст підходів західних політичних, державних діячів, вчених-міжнародників до «українського питання» в міжнародних відносинах напередодні відновлення української державності.	<i>Лекція</i>	<i>Контрольна робота 1 (тест)</i>	3%
1.4	<i>Знати</i> головних дійових осіб й важливі події з історії політики країн Заходу щодо України наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.	<i>Лекція</i>	<i>Контрольна робота 2 (тест)</i>	3%
2.1	<i>Вміти</i> охарактеризувати вплив політики держав Західної Європи та США щодо України, як на загальні тенденції міжнародних відносин, так і внутрішній розвиток України та сусідніх з нею держав на сучасному етапі.	<i>Семінарське заняття</i>	<i>Усне опитування</i>	10%
2.2	<i>Вміти</i> оцінити результати співпраці країн Заходу з Україною у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.	<i>Семінарське заняття</i>	<i>Усне опитування</i>	10%
3.1	<i>Вміти</i> комунікувати з приводу співпраці країн Заходу з Україною у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.	<i>Семінарське заняття</i>	<i>Усне опитування</i>	10%
3.2	<i>Вміти</i> комунікувати з приводу ролі провідних держав світу у відносинах з Україною у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., застосовувати на практиці конкретні дані, отримані в результаті вивчення джерел та літератури із курсу.	<i>Семінарське заняття</i>	<i>Усне опитування</i>	10%

4.1	Вміти автономно та відповідально провести порівняльний аналіз явищ та подій з історії політики країн Заходу щодо України у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.	Самостійна робота	Реферат	4%
4.2	Вміти автономно та відповідально з'ясувати стратегію і тактику країн Заходу щодо України у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.	Самостійна робота	Реферат	4%
2.3	Вміти встановити причинно-наслідковий зв'язок у подіях, що стосуються відносин країн Заходу з Україною у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.	Лекція, семінар	Іспит	20%
2.4	Вміти з'ясувати причини й умови, простежити хід, визначити головні рушійні сили в подіях, що стосуються відносин країн Заходу щодо України у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.	Лекція, семінар	Іспит	20%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни	1.1	1.2	1.3	1.4	2.1	2.2	2.3	2.4	3.1	3.2	4.1	4.2
Програмні результати навчання												
ПРН. 3. Розробляти та реалізовувати історичні й міждисциплінарні проекти з урахуванням сучасних методологічних підходів.	+	+	+		+					+		
ПРН. 7. Зрозуміло й недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань історії країн Америки та Європи до фахівців і нефахівців, зокрема осіб, які навчаються.	+		+	+		+	+		+	+	+	
ПРН. 13. Вміти аналізувати політичні, економічні, суспільні і культурні події, явища в країнах Західної Європи та США за нової та новітньої доби в контексті глобальної історії.	+	+		+	+	+		+	+		+	+

Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

- Контрольна робота 1, (тест): РН 1.1, 1.3. – 6 балів/4 бали*.
Контрольна робота 2 (тест): РН 1.2, 1.4 – 6 балів/4 бали.
- Реферат 1: РН 2.5 – 4 бали/3 бали.
Реферат 2: РН 2.6 – 4 бали/3 бали.
- Робота під час семінарських занять 1 ЗМ: РН 2.1-2.2 – 20 балів/11 балів.
Робота під час семінарських занять 2 ЗМ: РН 3.1-3.2 – 20 балів/11 балів.

* Максимальний бал / пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання:

- форма оцінювання – іспит;

- максимальна кількість балів, які може отримати студент – 40 балів;

- Оцінюються такі результати навчання студента як вмiти встановити причинно-наслідковий зв'язок у подiях, що стосуються стосуються відносин країн Заходу з Україною у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.; вмiти з'ясувати причини й умови, простежити хiд, визначити головні рушійні сили в подiях, що стосуються стосуються відносин країн Заходу з Україною у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

- форма проведення іспиту – письмова, види завдань – завдання, які потребують розгорнутих відповідей;

- мінімальний пороговий рівень екзаменаційної оцінки, за якої іспит вважається складеним – **24 бали**.

Необхідна умова допуску до іспиту: студент не допускається до іспиту, якщо під час семестру набрав менше, ніж **20 балів (критично-розрахунковий мінімум)**. Рекомендований мінімум допуску до іспиту **36 балів**.

7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів (бали, отримані під час семінарів (усне опитування); бали, отримані за виконання рефератів; бали, отримані під час модульного контролю (за виконання тестових завдань), а також бали, отримані під час складання підсумкового контролю (іспиту), а саме: за виконання запропонованих завдань.

Зміст курсу поділений на 2 змістових модулі. Кожний змістовий модуль включає в себе лекції, семінари, самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1-5, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 6-11.

Оцінка успішності знань студентів здійснюється в двох формах: семестрове оцінювання (контрольні роботи, усне опитування, реферати) і підсумкове оцінювання (іспит).

Загальна сума балів – 100 балів (із них, семестрове оцінювання 60 балів; підсумкове оцінювання (іспит) – 40 балів).

Змістовий модуль 1 СТАНОВЛЕННЯ ВІДНОСИН КРАЇН ЗАХОДУ З УКРАЇНОЮ.			Змістовий модуль 2 ВІДНОСИНИ ЗАХІДНОЇ СПІЛЬНОТИ З УКРАЇНОЮ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.			Іспит
30 залікових балів (максимум)			30 залікових балів (максимум)			
Семінар	Самостійна робота	Модульний контроль	Семінар	Самостійна робота	Модульний контроль	
20 (максимум)	4 (максимум)	6 (максимум)	20 (максимум)	4 (максимум)	6 (максимум)	

Упродовж семестру оцінюється робота студента під час кожного семінару (доповідь, доповнення, участь у дискусії). Під час семінару студент має можливість

досягти від 0 до 4 балів. Критеріями оцінювання відповіді студента під час семінару є:

- повнота розкриття питання 1 бал;
- логіка викладення 1 бал;
- використання основної і додаткової літератури 1 бал;
- аналітичні міркування, вміння робити висновки 1 бал.

Реферат студент подає викладачеві на останньому семінарі кожного Змістового модулю, зокрема Реферат 1 (остання декада жовтня) і Реферат 2 (остання декада грудня). Критеріями оцінки самостійної роботи студента є:

- глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція 4 бали;
- тема розкрита неповно 3 бали;
- реферат суто компілятивного рівня 2 бали;
- розкритий лише окремий аспект 1 бал.

Після завершення відповідно Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 проводяться **контрольні роботи** у формі тестування, зокрема Контрольна робота 1 (остання декада жовтня) і Контрольна робота 2 (остання декада грудня). Завдання з тестування містить 6 запитань, правильна відповідь на кожне з яких оцінюється в 1 бал.

У випадку відсутності студента з поважних причин, відпрацювання та перекладання семінарів, модульних контрольних робіт, рефератів здійснюється відповідно до «Положення про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу» від 1 жовтня 2010 року.

Екзаменаційний білет містить два завдання, кожне з яких оцінюється в 20 балів. Критеріями оцінювання відповіді є:

- Відповідь повна, подане власне бачення проблеми 19-20;
- Відповідь повна, подане власне бачення проблеми та зроблені ґрунтовні висновки, проте наявні окремі незначні помилки при викладі фактичного матеріалу 16-18;
- Відповідь відображає знання фактичного матеріалу з питання 13-15;
- Відповідь демонструє знання фактичного матеріалу, але допущені окремі помилки 10-12;
- Відповідь фрагментарна, відображені лише деякі аспекти проблеми 7-9;
- Відповідь фрагментарна, наявні суттєві помилки при викладі фактичного матеріалу 4-6;
- Відповідь має значні помилки 1-3.

Умовою допуску до іспиту є отримання студентом під час семестрового оцінювання не менше ніж 20 балів (**критично-розрахунковий мінімум**). При цьому обов'язковим є успішне складання модульних контрольних робіт. **Рекомендований мінімум** для допуску до іспиту – 36 балів.

При простому розрахунку отримаємо:

	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Іспит	Підсумкова оцінка
Критично-розрахунковий	10	10	40	60

мінімум				
Рекомендований мінімум	18	18	24	60
Максимум	40	40	20	100

7.3 Шкала відповідності оцінок

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

8. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Назва лекції	Кількість годин		
		лекції		С/Р
<i>Змістовий модуль 1.</i>				
СТАНОВЛЕННЯ ВІДНОСИН КРАЇН ЗАХОДУ З УКРАЇНОЮ.				
1	Тема 1. Поняття зовнішньої політики держави та міжнародної політики. Україна у міжнародних відносинах.	2	-	6
2	Тема 2. Становлення дипломатії УРСР після Другої світової війни.	-	2	4
3	Тема 2. Діяльність УРСР в Організації Об'єднаних Націй.	-	2	4
4	Тема 3. Міжнародне визнання незалежної України.	2	-	4
5	Тема 4. США і “українське питання” в 1945–1991 рр.	-	2	4
6	Тема 4. Американсько–українські відносини в період незалежності України.	2	2	6
7	Тема 5. Взаємини Великої Британії та Німеччини з Україною.	2	-	4
8	Тема 5. Відносини Франції та Італії з Україною.	1	2	4
	<i>Модульний контроль (тест)</i>	1		
<i>Змістовий модуль 2.</i>				
ВІДНОСИНИ ЗАХІДНОЇ СПІЛЬНОТИ З УКРАЇНОЮ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.				
9	Тема 6. Політика Європейського Союзу щодо України.	2	-	4
10	Тема 7. Проблема ядерного статусу України та його вплив на українську зовнішню політику	2	-	4
11	Тема 8. НАТО як основний безпековий інститут держав Заходу.	-	2	4
12	Тема 8. Договірні основи та механізми реалізації інтеграції України в НАТО.	-	2	4
13	Тема 8. Проблеми та перешкоди інтеграції України в НАТО.	2	-	4
14	Тема 9. Україна у ОБСЄ та Раді Європи.	-	2	4

15	Тема 9. Україна і європейські регіональні структури.	-	2	4
16	Тема 10. Російсько-українська війна 2014-2022 рр. і політика країн Заходу.	2	2	8
17	Тема 11. Українська діаспора у країнах Заходу, як фактор міжнародних відносин	1	-	4
	Модульний контроль (письмова робота)	1		
	ВСЬОГО	20	20	80

Загальний обсяг 120 год., в тому числі:

Лекцій – 20 год.

Семінари – 20 год.

Самостійна робота – 80 год.

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Tefft John F. Statement of John F. Tefft Ambassador–Designate to Ukraine (October 8, 2009, Senate Foreign Relations) / John F. Tefft // US Senate Committee on Foreign Relations: Hearings. – Режим доступу до ресурсу: <http://foreign.senate.gov/testimony/2009/TefftTestimony091008p.pdf>.
2. Kotoulas I. E., Puszta W. Geopolitics of the War in Ukraine. Foreign Affairs Institute, June 2022. URL: <https://euagenda.eu/upload/publications/geopolitics-of-the-war-in-ukraine-final.pdf>
3. Frederick B., Charap S., Boston S., Flanagan S. J., Mazarr M. J., Moroney J.D.P., Mueller K. P. Pathways to Russian Escalation Against NATO from the Ukraine War / RAND Corporation. July 2022. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PEA1900/PEA1971-1/RAND_PEA1971-1.pdf
4. [Massicot D. Russia’s Repeat Failures. Moscow’s New Strategy in Ukraine Is Just as Bad as the Old One. Foreign Affairs. 2022. 15 August. URL: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/russia-repeat-failures>
5. Kofman M., Schaap F. Die Ukrainer werden von den Europäern wahrscheinlich auf Munitionsdiät gesetzt. Der Spiegel. 2022. 16 August. URL: <https://www.spiegel.de/ausland/us-militaerexperte-michael-kofman-die-ukraine-steht-vor-einem-dilemma-a-bf8d606b-38e7-4e98-acbe-d37e6a7c019c>
6. Білоусов М. Формування принципів зовнішньої політики незалежної України // Вісник міжнародних відносин. – 1993. – №1.
7. Бруз В. Україна в ООН: проблеми міжнародної та національної безпеки // Політична думка. –1994. – №4.
8. Буркхард П. Україна–ОБСЄ: особлива форма співробітництва / П. Буркхард // Політика і час. – 2001. – № 6. – С. 63–65.
9. Василенко С. Д. Європейський вимір України: Монографія / Василенко С. Д. – Одеса, 2003. – 212 с.
10. Василенко С. Чорноморська доктрина України та її сучасні виміри / С. Василенко // Людина і політика. – 2002. – № 4.
11. Грубінко А.В. Українсько–британські відносини на рубежі ХХ і ХХІ століть в контексті формування нового геополітичного простору [Електронний ресурс] / А. В. Грубінко // Наукові записки ТНПУ імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія.

- Вип. 3. – Тернопіль. – 2005. – С. 147–156. – Режим доступу до джерела: <http://www.history.com.ua/review/2006/n2–2006/r3/grubinko.shtml#d>
12. Дещинський Л. Є. Міжнародні відносини України: історія і сучасність: Навч. посібн. / Дещинський Л. Є., Панюк А. В. – Львів: Вид-во НУ “ЛП”, 2002. – 424 с.
 13. Зібрання чинних міжнародних договорів України: Офіційне видання. – Т.1 (+CD). – К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2001. – 455 с.
 14. Зленко А. М. Дипломатія і політика: Україна в процесі динамічних геополітичних змін. – Харків.: Фоліо. – 2003.
 15. Копійка В. В. Європейський Союз: Досвід розширення і Україна / Копійка В. В. – К.: Юрид. думка, 2005. – 448 с.
 16. Кравченко В. Будапештська броня / Володимир Кравченко // Дзеркало тижня. – 2009. – 5–11 грудня. – № 47 (775).
 17. Мартинюк В. Розвиток політики безпеки і оборони Європейського Союзу: можливості для інтеграції України / Віталій Мартинюк // RU (Research Update). – 14-й рік видання. – №32/550. – 3 жовтня 2008 р. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=6032584&mode=thread&order=0&thold=0>;
 18. Павленко А. Вишеградська група: альянс, який не приховує симпатій до України / А. Павленко // Режим доступу до джерела: <http://www.vu.mil.gov.ua/?part=article&id=447>
 19. Пархоменко В. Д. Україна в сучасних інтеграційних процесах. Україна – СОТ / В. Д. Пархоменко, І. О. Бодяковська, А. П. Гончаренко. – К.: УкрІНТЕЛ, 2006. – 28 с.
 20. Пріоритети українсько–американського співробітництва (дорожня карта) від 01.04.2008 р. // Портал Верховної Ради України: Законодавство України. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=840132&p=1258042440370409>;
 21. Сорока М. М. Світ відкриває Україну: Про зовнішню політику Української держави у 90–х рр. ХХ ст.: статті, документи, коментарі / Сорока М. М. – К.: Київська Правда, 2001. – 782 с.
 22. США – Україна: на часі розбудова добрих відносин і поглиблення міжлюдських контактів // Зовнішні справи. – 2012. – № 3.
 23. Україна на міжнародній арені: Зб. документів і матеріалів (1991–1995 рр.). У 2–х кн. / [Упоряд. В. В. Будяков та ін.; Ред. кол. Г. Й. Удовенко та ін.; МЗС України]. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – Кн. 1. – 736 с.; Кн. 2. – 496 с.
 24. Україна на міжнародній арені: Збірник документів і матеріалів (1991–1995 рр.): У 2–х кн. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – Кн. 1. – 736 с.
 25. Україна на міжнародній арені: Збірник документів і матеріалів (1991–1995 рр.): У 2–х кн. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – Кн. 2. – 496 с.
 26. Україна на міжнародній арені: Збірник документів і матеріалів (1986 – 1990 рр.). – К.: Україна, 1993 – 552 с.
 27. Українська РСР у міжнародних відносинах: Міжнародні договори, конвенції, угоди та інші документи, які складені за участю Української РСР або до яких вона приєдналася (1945–1957) / АН УРСР, сектор держави і права. – К.: Вид-во АН УРСР, 1959. – 751 с.
 28. Українсько–американські відносини «перестали бути вулицею з одностороннім рухом» // Зовнішні справи. – 2010. – № 9–10. – С.13–17.

29. Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України: Підручник для студ. ВНЗ / Л. Д. Чекаленко. – К.: Либідь, 2006. – 710 с.
30. Черінько І. Особливості євроінтеграційного діалогу України зі Сполученим Королівством [Електронний ресурс] / Ігор Черінько // Центр дослідження міжнародних відносин. – Режим доступу до джерела: <http://cs.cirs.kiev.ua/uk/news/commentary/64-2009-04-01-16-27-55.html>

Додаткові:

1. Віднянський С. В. Зовнішня політика України. – К.: ДЕМІД, 2006. – 76 с.
2. Геополітичні аспекти впливу на хід війни РФ проти України. Національний інститут стратегічних досліджень.
3. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/heopolitychni-aspekty-vplyvu-na-khid-viynu-rf-protu-ukrayiny>
4. Геополітичні аспекти впливу на хід війни РФ проти України. Національний інститут стратегічних досліджень. Режим доступу до ресурсу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/heopolitychni-aspekty-vplyvu-na-khid-viynu-rf-protu-ukrayiny>
5. Гриневич Р. А. Утворення народного комісаріату закордонних справ УРСР: проекти і реалії (1944–1945 рр.) // Український історичний журнал. – 1995. – №3. – С. 36–47.
6. Володимир Горбулін, Тези до другої річниці російської агресії проти України // Український кризовий медіа-центр, 20 лютого 2016. <https://web.archive.org/web/20160222004619/http://uacrisis.org/ua/40347-gorbulin-tezy>
7. Дипломатична діяльність УГВР: <http://www.users.bit.te.ua/studio/upa/ugvr5uk.htm>;
8. Ковбасюк Ю. Участь Європейського банку реконструкції і розвитку в реформуванні економіки України / Ю. Ковбасюк // Економіка України. – 2002. – № 4. – С. 17–21.
9. Круподер О. Український лобізм у США: минуле, сучасність, перспективи http://politua.info/index.php?option=com_content&task=view&id=408;
10. Кузьо Т., Дейчаківський О. Хто і як працює в Америці на Україну // Ukrainian Weekly. 12.08.2005. <http://www.pravda.com.ua/ru/news/2005/8/12/31526.htm>
11. Лановенко Н. Участь України в ЧЕС: транзитні послуги / Н. Лановенко // Зовнішня торгівля. – 2002. – № 1.
12. Мармазов В. Є. Рада Європи: політико-правовий механізм інтеграції / В. Є. Мармазов, І. С. Піляєв. – К.: Видавничий дім «Юридична книга», 2000. – 472 с.
13. Мартинова Л. А. Політика Франції щодо вступу України до НАТО [Електронний ресурс] / Мартинова Л. А. // Політологічний вісник. Зб-к наук. праць. – К.: «ІНТАС», 2009. – Вип. 42. – С. 331–345. – Режим доступу до джерела: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pv/2009_42.pdf
14. Мітрофанова О. Перипетії французько-українського діалогу та перспективи євроінтеграції [Електронний ресурс] / Оксана Мітрофанова // Дзеркало тижня. – 2008. – № 47 (726). – Режим доступу до джерела: <http://www.zn.ua/1000/1600/64964/>
15. Остап І. Вступ до СОТ: завдання і перспективи / І. Остап // Голос України. – 2001. – 20 липня (№127). – С. 5.
16. САНКЦІЙНА ПОЛІТИКА ПРОТИ РОСІЇ 2014-2022 РР: прогалини і схеми обходу
Автори: Анастасія Химичук Роман Стеблівський Анна Пашкіна Київ 2022. Режим доступу до ресурсу: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2022/07/trap-aggressor_sanctions.pdf
17. Саламатін Р. О. Політичне співробітництво України з США у 1992–1994 рр. /

- Саламатін Р.О. // Наука. Релігія. Суспільство. – 2005. – № 3. – С. 95–101.
18. Симоненко Р. Г. Про геополітичний фактор в історії України: Зв'язок геополітики й історичного розвитку України / Р. Г. Симоненко // Український історичний журнал. – Випуск 3. – 2001. – С. 105–127.
 19. Теффт Дж. І в скрутні часи Америка залишається другом України / Джон Теффт // Дзеркало тижня. – 2009. – 12 – 18 грудня. – № 48 (776).
 20. Україна – НАТО: майбутнє в руках минулого / Центр О. Разумкова. – К.: Заповіт, 2004.
 21. Шаповалова О. Від слів до справи: здобутки та проблеми європейської інтеграції України // Зовнішні справи. – 2012. – №1.
 22. Шпек Р. Україна – ЄС: крок до членства // Політика і час. – 2007. – №5. – С. 8–12.
 23. Чалий В. Наскрізна вісь: [Україна–ЄС–НАТО] / Чалий В. // Політика і час (ПіЧ). – 2006. – № 12.

10. Додаткові ресурси:

1. WTO website (Офіційний сайт WTO) // Режим доступу до джерела:
<http://www.wto.org/>